

STER - CAHIER

De aanwezigheid van geesten bij waanzin

Dr. Wilson van Dusen

Een bevestiging van
Swedenborgs opvattingen
in recent empirisch onderzoek.

Door een opmerkelijke reeks omstandigheden blijkt een bevestiging te zijn gevonden voor één van de meer bijzondere stellingen van Emanuel Swedenborg - dat het leven van de mens afhangt van zijn relatie tot een hiërarchie van geesten. Op grond van mijn professionele werkzaamheden als klinisch psycholoog aan een psychiatrisch ziekenhuis en als gevolg van mijn eigen persoonlijke belangstelling bied ik u hier een zo getrouw mogelijke beschrijving van de hallucinatorische ervaringen van geesteszieke patiënten. Een ontdekking die ik vier jaar geleden deed, hielp mij om een betrekkelijk uitgebreid en consistent beeld te krijgen van de ervaring van de patiënt.

Hoewel ik overeenkomsten ontdekte met Swedenborgs beschrijving van de relaties tussen mens en geesten, ontdekte ik pas drie jaar na de voornaamste bevindingen over hallucinaties de treffende overeenkomst tussen wat patiënten uit de twintigste eeuw beschrijven en Swedenborgs werken uit de achttiende eeuw. Ik verzamelde toen zoveel mogelijk details uit zijn beschrijving. Ik ontdekte dat Swedenborgs systeem niet alleen bijna volmaakt aansluit bij de ervaringen van patiënten, maar dat hij bovendien, wat zelfs nog meer indruk maakte, melding maakt van aspecten van hallucinaties, die ons anders voor heel wat raadsels zouden stellen. Ik zal eerst mijn werkwijze en mijn bevindingen toelich-

ten en deze vervolgens relateren aan het werk van Swedenborg.

Alle betrokken mensen hallucineerden. Zij behoorden tot de categorie chronisch schizofrenen, alcoholici, mensen met hersenbeschadigingen en seniele personen. De personen in dit onderzoek trokken de aandacht van vrienden of het publiek door ongevoelbaar gedrag. Het beeld dat de gemiddelde leek heeft van de geesteszieke, alsof het gaat om een razende krankzinnige, staat ver van de werkelijkheid. De meeste van deze mensen zijn verward geraakt in innerlijke processen en zijn eenvoudigweg niet in staat om hun levens goed te organiseren. In het ziekenhuis kunnen de meesten vrij rondlopen en de gemiddelde bezoeker verbaast zich erover dat de patiënten, afgezien van wat vreemde gedragingen nu en dan, grotendeels normaal zijn en er uit zien als bijna ieder ander. Velen gaan na een maand of twee terug naar huis en behoeven daarna nooit meer opname in een psychiatrische instelling. Sommigen raken zo sterk verward in innerlijke processen dat ze naar lagere niveaus van geestelijke verwarring afglijden. De meest ernstige ontregeling is gewoonlijk die van een persoon die de gehele dag door in innerlijke processen verward zit, die gehoorzaam de aanwijzingen van de leiding opvolgt om zich aan te kleden, te eten, te wassen en te gaan slapen volgens de dagorde van de inrichting.

De gevallen die hier beschreven worden variëren van een opname voor een paar maanden tot twintig jaar. De meeste zijn ongeveer zoals de patiënten die vrij kunnen rondlopen en de bezoeker heeft sterk de indruk dat zij er bijna net zo uitzien als hijzelf.

“With Dreams Upon My Bed Thou Affrightest With Visions” BLAKE’S JOB

In de tekst gebruikte verwijzingen naar de titels:

HV = Hemelse Verborgenheden

AO = Apocalyps Ontvouwd

EL = Echtelijke Liefde

GV = Goddelijke Voorzienigheid

HH = Hemel en Hel

LO = Laatste Oordeel

OLO = Opmerkenswaardige Levende Ondervindingen

Een gesprek met een van deze patiënten zou de bezoeker duidelijk kunnen maken dat de patiënt een aantal ongewone opvattingen heeft - bijvoorbeeld dat hij in het ziekenhuis wordt vastgehouden door een bende dieven, of de opvatting dat een gewone wolk een vervuiling is als gevolg van straling. In veel gevallen zullen ongebruikelijke opvattingen zelfs niet duidelijk aan de dag treden. De meesten verbergen dat zij dingen horen en zien, omdat ze verstandig genoeg zijn om te weten dat de bezoeker dat niet kan en wil begrijpen. Hun aanpassing binnen het ziekenhuis is betrekkelijk goed. Velen doen gedurende tien tot dertig uren per week productieve arbeid. Op het moment dat zij terug keren naar de betrekkelijk complexe en veeleisende buitenwereld wordt hun aanpassing veelal slechter. Geen van de patiënten met het meest ernstige niveau van geestelijke ontregeling kon bij dit onderzoek betrokken worden, omdat deze niet in staat waren om hun hallucinaties voldoende nauwkeurig te omschrijven.

Na honderden van dergelijke patiënten behandeld te hebben ontdekte ik ongeveer vier jaar geleden dat het mogelijk was om hun hallucinaties toe te spreken. Met het oog daarop zocht ik patiënten, die onderscheid konden maken tussen hun eigen gedachten en de dingen die ze hoorden en zagen in de wereld van hallucinaties. De patiënt werd verteld dat ik simpelweg een zo accuraat mogelijke beschrijving van hun ervaringen wilde hebben. Ik stelde geen hoop op herstel of een speciale beloning in het vooruitzicht. Het werd spoedig duidelijk dat velen in verlegenheid waren gebracht door wat ze zagen en hoorden en daarom hielden ze het voor anderen geheim. Zij wisten dus dat hun ervaringen niet door anderen gedeeld werden, en sommigen waren zelfs bezorgd dat hun goede naam er onder zou lijden als zij de obscene aard van de stemmen die zij hoorden zouden onthullen. Er was enige zorg voor nodig om de patiënten voldoende op hun gemak te stellen,

zodat zij hun ervaring eerlijk zouden blootleggen. Een verdere complicatie was dat de stemmen soms bang van mij waren en zelfs gerustgesteld moesten worden. Ik ging een relatie aan met zowel de patiënt als de personen die hij zag en hoorde. Ik was gewoon om deze andere personen direct vragen te stellen en gaf de patiënt de instructie om een woordvoorwoord verslag te geven van wat de stemmen antwoordden of van wat er werd gezien. Op deze manier kon ik lange dialogen voeren met de hallucinaties van een patiënt en zowel mijn vragen als hun antwoorden noteren. Mijn methode is die van de fenomenologie. Mijn enige doel was om tot een zo nauwkeurig mogelijke beschrijving te komen van de ervaringen van de patiënt. De lezer gelieve op te merken dat ik de hallucinaties als werkelijkheden behandel, omdat ze dat zijn voor de patiënt. Ik werkte doorgaans minimaal een uur met een patiënt en soms duurde het onderzoek verschil lende maanden in gevallen waarbij de gehallucineerde wereld behoorlijk gecompliceerd was.

Sommigen vragen zich misschien af waarom men geloof zou hechten aan wat deze patiënten vertellen. De patiënten werkten alleen met mij samen omdat ik oprecht probeerde om van hun ervaringen te leren. Zij werden niet betaald en er werd hen ook zeker niet herstel of ontslag uit het ziekenhuis beloofd. De meeste van de door mij onderzochte personen leken namelijk over een gezond verstand te beschikken, afgezien van de hallucinaties die hun leven in de war schopten. Bij verscheidene gelegenheden hield ik gesprekken met hallucinaties, die de patiënt zelf niet werkelijk begreep. Dit gold in het bijzonder wanneer ik mij richtte op wat beschreven zal worden als de hallucinaties van hogere orde, die wat symboliek betreft z6 betekenisvol kunnen zijn, dat de patiënt het zelf niet kan begrijpen. Er was een grote mate van consistentie in hetgeen onafhankelijk van elkaar door verschillen de patiënten werd medegedeeld. Ik heb geen reden om er aan te twijfelen dat zij werkelijke ervaringen mededeelden. Zij leken eerlijke mensen te zijn, die net zo hard piekerden als ik om te verklaren wat er met hen gebeurde. De verschillen in de ervaringen van schizofrenen, alcoholici, mensen met een hersenbeschadiging en seniele personen waren niet zo opvallend als de overeenkomsten; daarom zal ik deze gehallucineerde werelden in zijn algemeenheid beschrijven.

Een constante bevinding was dat de patiënten het gevoel hadden dat zij contact hadden met een ande-

re wereld of orde van wezens. De meesten dachten dat deze andere personen levende personen waren. Alle vielen onder de noemer hallucinatie. Ieder verzoon zijn eigen term zoals De Andere Orde, De Luistervinken, etc. Voor de meeste individuen traden de hallucinaties plotseling op. In één geval was een vrouw in de tuin aan het werken toen een man die zij niet kon zien zich tot haar richtte. In een ander geval beschreef een man plotselinge harde geluiden en stemmen die hij hoorde, terwijl hij in een bus zat. De meesten werden bang en stelden zich met moeite op deze nieuwe ervaring in. Alle patiënten beschrijven stemmen met de kwaliteit van een echte stem, soms harder, soms zachter dan normale stemmen. De ervaring die zij beschrijven is geheel anders dan gedachten of fantasieën. Wanneer dingen worden gezien, verschijnen deze als volledig reëel. Eén patiënt beschreef bijvoorbeeld dat hij op een nacht wakker werd gemaakt door officieren van de luchtmacht, die hem opriepen om in dienst te gaan. Hij stond op en kleedde zich aan en merkte toen dat hun onderscheidingstekens niet helemaal juist waren; vervolgens veranderden hun gezichten. Daardoor wist hij dat ze van De Andere Orde waren en sloeg er één hard in het gezicht. Hij raakte de muur en bezerde zijn hand. Hij kon hen niet van de werkelijkheid onderscheiden, totdat hij de onderscheidingstekens opmerkte. De meeste patiënten realiseren zich spoedig dat zij ervaringen hebben die anderen niet delen en om deze reden leren zij erover te zwijgen. Velen ondergaan gedurende jaren beledigingen, bedreigingen en aanvallen van stemmen, die niemand om hen heen waarneemt. Vrouwen hebben gemeld dat zij zulke afschuwelijke dingen hoorden dat zij zich naar zouden gaan voelen als ze deze alleen al zouden vertellen.

In mijn gesprekken met patiënten leerde ik dat er twee soorten ervaringen zijn, ontleend aan de stemmen zelf, het hogere en het lagere niveau genaamd. Stemmen van het lagere niveau zijn alsof men te maken heeft met dronken schooiers aan een bar, die er plezier in hebben om puur voor de lol te sarren en te kwellen. Zij suggereren vaak wulpse handelingen en berispten dan de patiënt omdat deze ernaar luistert. Zij zoeken een zwak punt in het geweten en werken daar eindeloos op in. Een man hoorde bijvoorbeeld stemmen, die hem drie jaar lang lastig vielen vanwege een schuld van tien cent die hij al betaald had. Zij scholden de patiënt op alle denkbare manieren uit, deden allerlei gemene voorstellen, maakten onmiddellijk gebruik van herinne-

ringen of ideeën uit zijn bewustzijn, bedreigden hem met de dood, en werkten op alle mogelijke manieren in op het vertrouwen van de patiënt. Ze bluffen bijvoorbeeld dat ze de volgende dag een ramp zullen veroorzaken en claimen er dan een uit de krant. Ze zetten aan tot gekke handelingen (zoals: Steek je rechterhand in de lucht en blijf zo staan) en plagen hem als hij het doet en bedreigen hem als hij het niet doet. Het lagere niveau kan er lange tijd aan werken om een deel van het lichaam van de patiënt in bezit te nemen. Een aantal werkten in op het oor en de patiënt scheen steeds dover te worden. Eén stem werkte er twee jaar aan om het oog van een patiënt in bezit te nemen, dat zichtbaar ontregeld raakte. Vele patiënten hebben luide en duidelijke stemmen gehoord, die we ken aan een stuk hun dood beraamden, een ongetwijfeld zenuw slopende ervaring. Eén patiënt zag een strop rond zijn nek, die vast zat aan 'ik weet niet wat', terwijl stemmen zijn dood beraamden door middel van ophanging. Zij dreigen met pijn en kunnen voelbare pijn veroorzaken, als een manier om hun macht kracht bij te zetten. De meest verschrikkelijke ervaring is om voortdurend door tientallen stemmen te worden toegeschreeuwd. Wanneer dit plaatsvond, moest de patiënt gekalmeerd worden. Het taalgebruik en het ideeënbereik van het lagere niveau is beperkt, maar zij kunnen een hardnekkige wil hebben om te vernietigen. Zij vallen ieder hoekje en gaatje van de privacy binnen, werken in op iedere zwakte en geloofwaardigheid, beweren ontzagwekkende krachten te bezitten, liegen, doen beloftes en ondermijnen vervolgens de wil van de patiënt. Zij bezitten nooit een persoonlijke identiteit, hoewel zij de meeste namen of identiteiten accepteren, die aan hen gegeven worden. Zij verbergen hun persoonlijke herinneringen of zijn zich daarvan niet bewust. Hoewel zij beweren afzonderlijke identiteiten te zijn, zullen zij geen detail onthullen dat ertoe zou kunnen bijdragen om hen als afzonderlijke individuen te traceren. De kwaliteit van hun stem kan veranderen of verschuiven, waarbij de patiënt erg in verwarring gelaten wordt over de vraag wie er nu spreekt. Wanneer zij geïdentificeerd worden als een of andere vriend, die de patiënt kent, kunnen zij het karakter van deze stem perfect aannemen. Voor het gemak spreken veel patiënten hen aan met bijnamen als 'Fred', 'De Dokter', of 'Ouwe'. Ik heb door het hogere niveau horen zeggen dat het de bedoeling van het lagere niveau is om alle zwakheden van de persoon aan het licht te brengen. Zij doen dat op

bewonderenswaardige wijze en met eindeloos geduld. Om de zaken te verslechteren doen ze de patiënten beloftes en geven zelfs goed klinkend advies met het uitsluitende doel om de patiënt in een of andere zwakheid aan te pakken. Zelfs met de hulp van de patiënt vond ik het moeilijk om contact te maken met het lagere niveau vanwege hun minachting voor mij en de patiënt. Het beperkte taalgebruik en ideeën bereik van het lagere niveau is opvallend. Een paar ideeën kunnen eindeloos worden herhaald. In een bepaald geval zei een stem maandenlang alleen maar 'hé', terwijl de patiënt erachter probeerde te komen wat met 'hé' of 'há' bedoeld werd. Zelfs toen ik verondersteld werd te spreken met een ingenieur, die een vrouw hoorde, was de ingenieur niet in staat om meer rekenwerk te laten horen dan eenvoudige rekensommetjes en vermenigvuldigingen, die de vrouw zich kon herinneren. Het lagere niveau schijnt niet in staat te zijn tot ordelijk redeneren. Hoewel zij vaak beweren dat zij zich in een of andere verre stad bevinden, kunnen zij niet meer mededelen dan wat de patiënt ziet, hoort of zich herinnert. Zij lijken gevangen te zitten in het laagste niveau van de geest van de patiënt, waar zij geen werkelijke blijk geven van een persoonlijke wereld noch van enige hogere graad van denken of ervaren. Allen van het lagere niveau zijn zonder religie of antireligieus. Sommigen proberen actief in te grijpen in het religieuze leven van de patiënt. De meeste patiënten beschouwden hen als gewone levende mensen, hoewel zij zich eens vertoonden als traditionele duivels en zij zichzelf demonen noemden. In een paar gevallen zeiden ze dat ze uit de hel kwamen. Af en toe spraken zij door de patiënt, zodat de stem en de spraak van de patiënt direct die van de stemmen werden. Soms handelden zij door de patiënt. Bij één van mijn vrouwelijke patiënten werd geconstateerd dat zij de poort van het ziekenhuis verliet, terwijl zij hardop met haar mannelijke stem in discussie was omdat zij niet wilde vertrekken, maar hij zette door. Zoals in vele gevallen beweerde deze specifieke hallucinatie dat hij Jezus Christus was, maar uit zijn snoeven en ruziën bleek eerder dat hij van het lagere niveau was. Soms is het lagere niveau verweven met lichamelijke problemen, zoals bij een dame die gekweld werd door 'onderzoekers', die op pijnlijke wijze haar gewrichten behandelden om artritis te voorkomen. Zij bleef hoop koesteren dat zij haar hielpen, hoewel het voor iedere buitenstaander duidelijk was dat zij alleen maar haar leven als een Vrij en intelligent persoon kapot

hadden gemaakt.

In directe tegenstelling hiermee staan de minder vaak voorkomende hallucinaties van het hogere niveau. In aantal vormen zij misschien een vijfde of minder van de ervaringen van de patiënt. De tegenstelling kan misschien geïllustreerd worden door de ervaring van een bepaalde man. Hij had gehoord dat het lagere niveau een hele tijd had zitten beraadslagen hoe zij hem zouden vermoorden. 's Nachts was er ook een licht naar hem toegekomen, dat er uit zag als de zon. Hij wist dat het een ander niveau was, omdat het licht zijn vrijheid respecteerde en zich terugtrok als het hem bang maakte. In tegenstelling daarmee werkte het lagere niveau tegen zijn wil in en viel het hem aan als het angst in hem kon zien. Dit minder vaak verschijnende hogere niveau spreekt zelden, terwijl het lagere niveau eindeloos kan praten. Het hogere niveau lijkt er ook meer de voorkeur aan te geven om symbolisch te zijn, religieus, ondersteunend, oprecht adviserend, en treedt direct in verbinding met de innerlijke gevoelens van de patiënt. Ik heb geleerd de patiënt te helpen om het hogere niveau te benaderen vanwege haar grote vermogen om de waarden van de persoon te verbreden. Toen de man was aangemoedigd om zijn vriendelijke zoon te benaderen, trad hij een wereld binnen van krachtige goddelijke ervaringen, die in zekere opzichten beangstigender waren dan de moordenaars die zijn dood beraamden. In n beeld bevond hij zich op de vloer van een lange gang met deuren aan het einde, waarachter de krachten van de hel raasden. Hij stond op het punt om deze krachten binnen te laten, toen een zeer krachtige en indrukwekkende figuur verscheen, die op Christus leek en hem door middel van directe geestelijke communicatie adviseerde om de deuren gesloten te houden en hem te volgen in andere ervaringen, die genezend voor hem waren. In een ander geval verscheen het hogere niveau aan de man als een liefdevolle vrouw, die met hem sprak terwijl ze hem duizenden symbolen liet zien. Hoewel de patiënt een opleiding tot loodgieter had genoten, toonde zijn vrouwelijke verschijning een kennis van religie en mythologie, die ver boven het begrip van de patiënt uitging. Aan het einde van een zeer uitgebreid gesprek met haar (de patiënt vertelde over haar symbolen en antwoorden), vroeg de patiënt dringend om een aanwijzing over de betekenis van de dingen waar zij en ik over spraken. Een ander voorbeeld is dat van een neger die zijn nuttige bezigheden opgaf en leefde als een dronken dief. Gedurende de weken dat hij

hallucineerde gaf het hogere niveau hem zorgvuldig inlichtingen over de beproevingen van alle minderheidsgroepen en lieten zij hem achter met het gevoel dat hij iets wilde doen voor minderheden.

In het algemeen is het hogere niveau krachtiger dan de normale ervaring van de patiënt, respecteert het zijn vrijheid, en is het behulpzaam, belerend, ondersteunend, in hoge mate symbolisch en religieus. Het lijkt meer op de archetypen van Carl Jung, terwijl het lagere niveau meer lijkt op het idee van Freud. In tegenstelling tot het lagere niveau denkt het in termen van universele ideeën op een wij ze die krachtiger en complexer is dan de eigen denkwijze van de patiënt. Emotioneel kan het zeer sterk zijn en een bijna niet uit te drukken sfeer van waarheid in zich dragen. Het hogere niveau is erop gericht om de waarden van de patiënt te verbreden, zo ongeveer als een zeer wijze en begripvolle leraar. Sommige patiënten ervaren zowel de hogere als de lagere niveaus op ver schillende tijden en voelen zich gevangen tussen een privé-hemel en een privé-hel. Velen kennen alleen de aanvallen van het lagere niveau. Het hogere niveau beweert macht te hebben over het lagere niveau en laat dit bij tijden ook zien, maar niet genoeg om de meeste patiënten gemoedstrust te geven. Het hogere niveau heeft zelf aangegeven dat het nut van het lagere niveau is om de zwakheden en gebreken van de patiënt duidelijk en bewust te maken.

Hoewel ik veel meer zou kunnen zeggen over wat de patiënten mededeelden en uitvoerig zou kunnen citeren uit de gesprekken met hallucinaties, is dit de kern van mijn bevindingen. Ik was in een zeer vroeg stadium onder de indruk van de globale overeenkomsten in hetgeen patiënten meedeelden, met name omdat zij geen contact met elkaar hadden. Na twintig patiënten kon er niet veel meer geleerd worden. Ik was ook onder de indruk van de overeenkomst met het betrekkelijk weinige dat in de verhalen uit de bijbel verteld wordt over bezetenheid. Deze patiënten zouden best ervaringen gehad kunnen hebben, die tamelijk goed overeen komen met wat anderen eeuwen geleden meemaakten.

Verscheidene zaken vielen op als merkwaardig en raadselachtig. Het lagere niveau scheen overheersend en beperkt te zijn. In het licht van hun bewering dat zij een afzonderlijke identiteit bezaten, was het een eigenaardig gegeven dat zij geen enkel feit onthulden of wisten (zoals geboorteplaats, opleiding, naam, persoonlijk ver leden) dat hen tot een afzonderlijke persoon zou maken. Hun kwaadwil-

igheid en hardnekkigheid in het ondermijnen van de patiënt was schokkend. En waarom zouden ze op consequente wijze niet-religieus of antireligieus zijn? Alleen al het noemen van religie roept woede of hoon bij hen op. Daartegenover bleek het hogere niveau op een vreemde wijze begaafd, verstandig, wijs en religieus. Zij maakten geen geheim van hun identiteit, maar leken eerder een bovenmenselijke identiteit te hebben. Een dame van het hogere niveau werd bijvoorbeeld beschreven als 'een emanatie van het vrouwelijke aspect van het Goddelijke'. Wanneer ik stilzwijgend te kennen gaf dat zij goddelijk was, nam zij daar aanstoot aan. Zij zelf was niet goddelijk, maar zij was een emanatie van het Goddelijke. Ik kon het niet helpen dat ik zo langzamer hand het gevoel begon te krijgen dat ik te maken had met een soort scherpe polariteit van goed en kwaad. De mededelingen van de patiënten over stemmen die voor zichzelf een deel van het lichaam in bezit probeerden te nemen, zoals het oog, het oor of de tong, hadden een vreemd klassiek verband daarmee. Sommige mensen zouden mij er misschien van kunnen verdenken dat mijn manier van vragen stellen suggestief op de patiënten werkte, zodat deze mij vertelden wat ik wilde horen. Maar nadat ik een lezing over hallucinaties had gehouden voor een groep mensen, onder wie patiënten, vielen deze mij van harte bij, omdat ik ook over hun eigen ervaringen had gesproken. Hoe ongelooflijk het ook mag schijnen, ik ben geneigd om te geloven dat het bovenstaande in grote lijnen een juist beeld geeft van de hallucinatie-ervaringen van veel patiënten.

Ik las en bewonderde Swedenborgs werk al enige tijd, in de eerste plaats omdat zijn religieuze ervaringen aansloten op die van mijzelf en gedeeltelijk vanwege zijn geweldige kennis van de toestand van de halfslaap en de innerlijke structuur van de psyche. Zijn leer over geesten kon ik noch bevestigen noch ontkennen uit eigen ervaringen, hoewel het een beetje ongelooft scheen. Als ik Swedenborgs leer in deze kwestie beschrijf, zal de overeenkomst met mijn eigen bevindingen duidelijk worden.

Swedenborg beschrijft alles in het leven als een hiërarchie van wezens, die wezenlijk verschillende niveaus vertegenwoordigen en toch werkzaam zijn in overeenstemming met elkaar. Het werken van de Heer door 'hemelse' engelen, die op hun beurt in verbinding staan met een lager niveau van 'geestelijke' engelen, die op hun beurt weer in verbinding staan met een derde lagere hemel - die allen in verbinding staan met en werken in de mens. Aan de

tegenovergestelde kant zijn er drie niveaus van de hel, die vanuit een direct contact op de mens inwerken. De mens is de vrije ruimte en de ontmoetingsplaats van deze grote hiërarchieën. In feite heersen het goede en het daaraan tegenovergestelde kwade door middel van deze hiërarchie van wezens omlaag naar de mens toe, die staat in de vrije ruimte daartussen. Op grond van zijn ervaringen en keuzes identificeert hij zich met één van beide kanten. Deze invloeden die van beide kanten komen, zijn het echte leven van de mens. De mens die trots is op zijn eigen krachten, neigt naar de kwade kant. De mens die erkent dat hij de ontvanger is van al wat goed is, zelfs de macht om te denken en te voelen, neigt naar de goede kant. In het uiterste kwaad eisen geesten de macht op over alles en proberen zij anderen aan zich te onderwerpen. In het uiterste goede voelen engelen zich vrij doordat het goede van de Heer vrijelijk door hen heen werkt. Swedenborgs leer van de invloed van geesten bij de mens is eenvoudig het lagere aspect van een hele kosmologie van de structuur van het bestaan.

“Zodanig is het evenwicht van alles in de universele hemel, dat de ene mens wordt bewogen door een ander, denkt vanuit een ander, als in een ketting, zodat niet het minste deel op zichzelf kan staan: zo wordt het universum geregeerd door de Heer, en beslist zonder verstoring (OLO 2466).

Vanuit deze orde van de schepping kan duidelijk worden dat dit de verbindende keten is van de eerste dingen tot de laatste dingen, dat alle dingen tezamen één geheel vormen, waarin het eerdere niet gescheiden kan worden van het latere (net zoals een oorzaak niet gescheiden kan worden van zijn gevolg); en dat zodoende de geestelijke wereld niet gescheiden kan worden van de natuurlijke, noch de natuurlijke van de geestelijke; vandaar noch de engelen-hemel van de mens, noch de mens van de engelen-hemel. Daarom is het door de Heer zo voorzien dat elk de ander wederzijdse bijstand zal verlenen vandaar is het, dat de woningen van de engelen werkelijk in de hemel zijn en schijnbaar gescheiden van de woningen waar de mensen zijn; en toch zijn zij bij de mens in zijn aandoeningen van het goede en het ware (LO 9).”

Aan ieder, mens of geest, is het gegeven dat hij het gevoel heeft Vrij te zijn en te regeren. Niettemin worden allen geregeerd (OLO 3633). Zelfs de wereld van de materie wordt geschapen en in stand gehouden door de Heer door middel van de geestelijke wereld (GV 3). Het is normaal dat de mens niet

voelt dat hij zelf onderworpen is aan de geestelijke wereld. Swedenborg drukt herhaaldelijk op het hart dat men zelfs niet moet proberen om zich bewust te worden van de wereld van geesten, omdat het gevaarlijk is (HH 249, HV 5863). Bij de normale mens zijn geesten toegevoegd aan de menselijke geest (HV 5862) of, wat hetzelfde is, aan de meer onbewuste niveaus van zijn geest, zodat de mens zich die niet bewust is. Zij vloeien zijn gevoelens binnen of in de matrijs van zijn denken (AO 1182). Geesten denken geestelijk en de mens natuurlijk, zodat de twee met elkaar in verbinding staan. In moderne bewoordingen zou men zeggen dat geesten zich in het onderbewuste bevinden en daar hun verlangens uitleven in wat voor de mens de oorsprong van zijn denken en voelen is. In de normale situatie is de mens zich niet bewust van hun invloed, en gaat hij ervan uit dat het zijn eigen gedachten en gevoelens zijn. Zij hebben op hun beurt niet het gevoel in het leven van de mens te zijn. Bij alle ervaringen van de mens hebben zij overeenkomende geestelijke ervaringen. Zij zien noch horen de wereld van de mens. De geesten die aan de mens zijn toegevoegd, hebben neigingen die gelijk zijn aan die van de mens. Zoals Swedenborg zegt, met enige humor: enthousiaste geesten zijn bij enthousiaste mensen (AO 1182). Zo werken zij samen. De mens is vrij om te handelen, maar door zijn relatie met een hiërarchie van geesten zijn zijn neigingen geconditioneerd (HV 5850). Zijn identificatie met goede of slechte neigingen door middel van zijn daden, bevordert de conditionering in de ene of de andere richting. Goede geesten of engelen verblijven in de meest innerlijke aspecten van de menselijke geest - in zijn liefden, zijn gemoedsgesteldheden of doeleinden (HV 5851). Zij denken door middel van algemeenheden of universele gedachten (HV 2472), of, zoals de moderne psychologie het zou uitdrukken, zij denken meer abstract. Eén enkele van hun gedachten zou duizenden gedachten van een natuurlijk mens kunnen omvatten. De ziel, de geest of de innerlijke mens zijn hetzelfde (HV 59).

“... omdat zij aldus buitengewoon verheven zijn, zijn geestelijke ideeën of gedachten, in vergelijking met natuurlijke, ideeën van ideeën, gedachten van gedachten; door hen worden derhalve kwaliteiten van kwaliteiten en gevoelens van gevoelens uitgedrukt; en als gevolg daarvan zijn geestelijke gedachten het begin en de oorsprong van natuurlijke gedachten (EL 326:7).”

Slechte geesten verblijven in een lager maar nog

onbewust gebied van de geest, het persoonlijke geheugen. Zij zijn met de mens verbonden net als de mens met hen en zij nemen het geheugen van de mens aan en noch de mens noch zij weten dat zij gescheiden zijn. Zij zijn in wat Swedenborg noemt zijn weten, ofwel in de feiten en neigingen die in het geheugen zijn opgeslagen. Voor sommigen klinkt het hele concept van Swedenborg vreemd en zelfs zeer onwaarschijnlijk. Wetenschappelijk gezien lijkt het niet te controleren. Als de mens deze geesten niet kan kennen, en ook deze zelfs niet weten dat zij bij de mens zijn, lijkt de zaak op een zeer slechte speculatie en niet vatbaar voor onderzoek. In Swedenborgs persoonlijk dagboek en andere werken vertelt hij hoe hij zich begenadigd voelt door de Heer vanwege het ervaren van zowel de hemel als de hel, en dat hij gedurende een periode van vele jaren hun exacte relatie met de mens kon onderzoeken. Om te leren van de machten en neigingen van kwade geesten, werd hij door hen aangevallen alsof hij een bezetene was, hoewel het niet toegestaan werd dat hij door hen werd gekrenkt. In dit opzicht doet zijn verslag zeer sterk denken aan waanzin met hallucinaties en begoocheling. Toch getuigen de vele documenten * die zijn verzameld van zijn normaal en zelfs gelukkig leven als lid van de adel, gerespecteerd wetenschapper en man van de wereld.

* R.L.Tafel, Documents Concerning Swedenborg, 3 Dl. Swedenborg Society, London, 1890.

* A.Acton, Letters and Memorials of Emanuel Swedenborg, 2 Dl., Swedenborg Scientific Association, Bryn Athyn, Pa., 1948.

* G. Trobridge, Swedenborg, Life and Teaching, Swedenborg Society, London, 1945.

Klaarblijkelijk was hij een begaafd man, aan wie werd toegestaan om ervaringen te onderzoeken waar anderen, minder begaafde personen, in gevangen zitten. De diagnose schizofrenie bestond in zijn tijd niet, aangezien deze voor het eerst duidelijk geschetst werd in 1911 door Eugen Bleuler. Hij speculeerde over de aard van waanzin, waarbij hij deze soms omschreef als het te zeer verward zijn in de eigen fantasieën (OLO 1752) en het soms toeschreef aan het trots zijn op de eigen vermogens (geestelijke waanzin) (HV 10227:3). Hij beschreef uitvoerig het bezeten zijn door geesten en wat zij deden.

Het huidige begrip 'psychose' omvat altijd een zekere graad van trots zijn op zichzelf (geestelijke

waanzin), maar het gehallucineerde aspect lijkt het meest op wat Swedenborg beschreef onder de algemene noemer van obsessie (verstrikt zitten in valse ideeën) en bezetenheid (vreemde geesten die inwerken op het denken van iemand, op zijn gevoelens en zelfs op het eigen lichamelijke handelen van iemand) (HH 257). Hij geeft aan dat er normaal gesproken een barrière is tussen deze geestelijke entiteiten en het eigen bewustzijn van de mens. Hij maakt ook heel duidelijk dat als deze bewustzijnsbarrière doorbroken zou worden, de mens in ernstig gevaar zou verkeren voor zijn geestelijke gezondheid en zelfs voor zijn leven (HH 249).

Als kwade geesten wisten dat zij bij de mens waren, zouden zij van alles doen om hem te kwellen en om zijn leven te vernietigen. Wat hij beschrijft lijkt opmerkelijk veel op mijn eigen bevindingen over de hallucinaties van het lagere niveau. Laten we hallucinaties van lager niveau en bezetenheid door het kwade eens samen bekijken. U zult zich herinneren dat ik zei dat hallucinaties van lager niveau handelen tegen de wil van de patiënt en extreem verbaal zijn, hardnekkig, aanvallend en kwaadwillig. Zij gebruiken bedrog om de patiënt te misleiden voor wat betreft hun macht, uiten dreigementen, vleien, smeken en ondermijnen op iedere denkbare wijze. Dit is allemaal karakteristiek voor bezetenheid door kwade geesten, die optreedt wanneer de geesten niet langer onbewust zijn, maar een zeker bewustzijn van zichzelf hebben als afzonderlijke identiteiten en bewust handelen.

Het is niet duidelijk hoe de bewustzijnsbarrière tussen geesten en de mens wordt doorbroken. In Swedenborgs geval paste hij zelf een methode toe van vertraagde ademhaling en innerlijke concentratie gedurende het grootste deel van zijn leven - een praktijk die lijkt op de yoga-pranayama en pratyahara, die erop gericht is om het innerlijke bewustzijn te wekken. In de context van zijn hele denksysteem zou men kunnen vermoeden dat door deze innerlijke bewustzijnsbarrière wordt heengedrongen, wanneer de persoon zich regelmatig terugtrekt vanuit het sociaal nuttig functioneren in innerlijke fantasie en trots. Dit zou overeenkomen met het tegenwoordige 'zich sociaal terugtrekken', dat het vroegste aspect is van schizofrenie. Ik ben er tamelijk zeker van dat religieus geloof alleen hallucinaties niet kan voorkomen, daar vele patiënten zichzelf proberen te redden door hun geloof. Uit observatie zou kunnen worden opgemaakt dat nuttig sociaal handelen (naasten liefde) meer bijdraagt tot het voorkomen

van schizofrenie.

Alle observaties van Swedenborg betreffende het effect van kwade geesten die het menselijk bewustzijn binnendringen, zijn in overeenstemming met mijn bevindingen. De meest fundamentele is dat zij het proberen te vernietigen (HV 6192, 4227). Zij kunnen angst of pijn veroorzaken (HV 6202). Zij spreken iemands moedertaal (EL 326, GV 135). (De enige gevallen die ik kan vinden waarin hallucinaties een taal schenen te kennen, die anders was dan die van de patiënt, waren van het hogere niveau). Zij trachten het bewustzijn te vernietigen (HV 1983) en schijnen gericht te zijn tegen iedere hogere waarde. Zij dwarsbomen bij voorbeeld het lezen of de beoefening van religie. Zij stellen daden voor, die tegen het bewustzijn van de patiënt ingaan en wanneer deze weigert, bedreigen ze hem, stellen ze deze voor als mooi en doen alles om de weerstand van de patiënt te overwinnen. Swedenborg zegt dat deze geesten kunnen acteren en bedriegen (OLO 2687). Dit verklaart een bijzonder verwarrend aspect. Patiënten zeggen dat stemmen van klank en identiteit kunnen veranderen als zij spreken, zodat het onmogelijk wordt hen te identificeren. Of, als de patiënt hen beschouwt als een bekende, dan gedragen zij zich als deze. Zij liegen (OLO 1622). De meeste patiënten die gedurende langere tijd stemmen hebben ervaren, herkennen dit tenslotte. Ze vertellen een patiënt dat hij morgen zal sterven en toch blijft hij leven. Ze kunnen beweren wie dan ook te zijn, inclusief de Heilige Geest (HH 249). Het duurde enige tijd voordat een vrouwelijke patiënt zich begon te realiseren, dat de mannelijke stem in haar waarschijnlijk niet Jezus Christus was, zoals hij beweerde. Zij beschouwde hem als ziek en ging voort met deze stem goede raad te geven. Deze beterde zich en verliet haar! Hij beweerde dat hij mijn gedachten kon lezen, maar ik toonde haar, door een eenvoudig experiment, dat hij dat niet kon.

“Wanneer geesten met de mens beginnen te spreken, moet hij erop letten dat hij ze in geen enkel opzicht vertrouwt; want zij kunnen van alles beweren; dingen worden door hen verzonden en ze liegen; want als hen zou worden toegestaan om te vertellen wat de hemel is, en hoe de dingen in de hemel zijn, zouden ze erg veel leugens vertellen en werkelijk met zo'n plechtige verzekering, dat de mens verbaasd zou staan; ... zij zijn uitermate dol op verzinnen: en wanneer er een of ander willekeurig gespreksonderwerp wordt aangesneden, denken ze dat ze er alles vanaf weten en geven ze hun mening, de

ene na de andere, de een zus de ander zo, allemaal alsof ze op de hoogte zijn; en als een mens luistert en er geloof aan hecht, gaan ze erop in en bedriegen hem, en ze misleiden op diverse wijzen (OLO 1622).”

Hoewel de meeste patiënten dit ongeveer herkennen, hechten velen nog geloof aan hun stemmen en blijven ze door hen gevangen. In een bepaald geval had een dame bijvoorbeeld het gevoel dat een groep wetenschappers, onder wie een arts, belangrijke maar pijnlijke experimenten uitvoerde onder aan haar benen. Hoewel ik geen spoor van medische kennis bij de arts kon ontdekken, en bij de ingenieur geen enkele wiskundige bedrevenheid die verder ging dan een paar eenvoudige rekensommetjes, bleef zij in hen geloven.

Veel stemmen hebben te kennen gegeven, dat zij de wereld zullen overnemen of dat zij dat al gedaan hebben, een staaltje bluf dat Swedenborg al noteerde (OLO 4476). Zij kunnen vreemde handelingen voorstellen en proberen deze af te dwingen bij de patiënt en als hij daarin meegaat, hem vervolgens veroordelen (HV 761). Zij vestigen de aandacht op seksuele dingen of op gewoon smerige dingen (OLO 2852) en gaan dan voort met het veroordelen van de persoon, omdat hij er aandacht aan heeft geschonken. Zij verwijzen naar de persoon als naar alleen maar een automaat of machine (OLO 3633), een vaak voorkomend waanidee dat vele schizofrenen aanvaarden. Onder normale omstandigheden kunnen deze geesten de wereld van de mens zien noch horen (HV 1880), maar bij geestesziekte kunnen zij dat wel (OLO 3963). Ik was bijvoorbeeld in staat om de Rorschach Inkt Test af te nemen bij de stemmen van een patiënt, los van de eigen antwoorden van de patiënt. Omdat ik met hen kan spreken door middel van het gehoor van de patiënt, konden zij horen wat de patiënt hoorde. Hoewel het lijkt alsof zij dezelfde zintuiglijke ervaringen hebben als de patiënt, kan ik er geen bewijs voor vinden dat zij dingen kunnen zien of horen los van de zintuigen van de patiënt, zoals zij vaak beweren.

Er is een aantal bijzondere eigenaardigheden bij de hallucinaties van het lagere niveau, die Swedenborg opheldert. Als stemmen louter de uitdrukking zijn van het onderbewuste van de patiënt, zou ik geen reden hebben om te verwachten dat zij in het bijzonder v66r of tegen religie zouden zijn. Toch kan men er zeker van zijn dat het lagere niveau zijn meest schunnige commentaar zal geven op iedere aanduiding van religie. Ofwel zij ontkennen enig

leven na de dood, ofwel zij keren zich tegen God en alle religieuze praktijken (HV 6197). Ik vroeg eens of zij geesten waren en zij antwoordden: “De enige geesten hier in de buurt zitten in flessen” (gevolgd door rauw gelach). Volgens Swedenborg is het hun verzet tegen God, religie, en al wat dat inhoudt, dat hen maakt tot wat zij zijn.

Een andere eigenaardige ontdekking is dat hallucinaties van het lagere niveau op een of andere wijze gebonden waren aan en beperkt waren binnen de eigen ervaringen van de patiënt (HV 796 f). Het lagere niveau kon niet ordelijk redeneren of abstract denken, terwijl het hogere niveau dat wel kon. Het scheen zich ook te beperken tot de eigen herinnering van de patiënt. Eén bepaalde groep stemmen bijvoorbeeld kon de patiënt alleen aan vallen vanwege dingen die hij zich had herinnerd sinds zij bij hem waren binnengedrongen; en zij verlangden er zeer naar om wat smerige dingen te krijgen die zij tegen de patiënt konden gebruiken. Swedenborg werpt hier licht op, wanneer hij aangeeft dat kwade geesten binnendringen in de geheugenkennis van de mens. Dit verklaart de beperking van hun geheugen, hun gebrek aan geordend en abstract redeneren en hun extreme neiging tot herhalen. Zoals ik eerder aangaf is het niet ongebruikelijk voor stemmen om een persoon jarenlang aan te vallen vanwege een schuld uit het verleden. Het verklaart ook de zeer verbale kwaliteit van het lagere niveau in vergelijking met de vaak voorkomende onmogelijkheid van het hogere niveau om ook maar iets te zeggen (HV 5977). Swedenborg geeft ook de mogelijkheid aan dat geesten handelen door het subject (HV 5990), wat het in bezit nemen van dit subject is. Dit heb ik nu en dan gezien. De man die dacht dat hij Christus was, sprak in een vrouw soms door haar heen, bij welke gelegenheid haar stem onnatuurlijk rauw en diep was. Zij had ook problemen met hem, wanneer hij zich aankleedde op dezelfde tijd waarop zij dat deed, omdat ze dan terecht kwam in de tegenstrijdigheid van het gelijktijdig doen van twee verschillende handelingen.

Een andere merkwaardige ontdekking, die Swedenborg bij toeval verklaarde, is mijn constante ervaring dat hallucinaties van het lagere niveau handelen alsof zij afzonderlijke individuen zijn en toch op geen enkele wijze ook maar een spoor van persoonlijke identiteit kunnen onthullen, zelfs geen naam. Noch kunnen zij iets anders naar voren brengen dan wat in het geheugen van de patiënt was. De meeste patiënten hebben de indruk dat zij andere wezens

zijn. Zij nemen meestal elke identiteit aan die wordt voorgesteld, maar zelf schijnen zij er geen te bezitten. Deze vreemde maar constante bevinding wordt opgehelderd door Swedenborgs mededelingen. Deze geesten van het lagere niveau treden binnen in het geheugen van de mens en verliezen iedere persoonlijke herinnering. Het persoonlijk geheugen werd weggevoerd bij hun dood en hun meer innerlijke aspecten bleven achter. Dat zij ontdekken dat zij anders zijn dan de mens maakt het mogelijk dat obsessie en in bezit neming plaatsvinden en verklaart dat zij beweren een aparte identiteit te hebben en dat zij de patiënt daarvan proberen te overtuigen. Maar hun feitelijke gebrek aan persoonlijke herinnering is het gevolg van het feit dat zij het geheugen van de patiënt hebben overgenomen.

Het is misschien mogelijk dat de geesten in de diepere graad van schizofrenie meer van hun eigen herinnering hebben behouden. Swedenborg zegt dat dit er soms toe leidt dat de mens gelooft dat hij iets heeft gedaan wat hij niet heeft gedaan (HV 2478, HH 256). Waanvoorstellingen zijn bijvoorbeeld een geloof in wat niet gebeurd is. Sommige patiënten spreken over zichzelf alsof ze dood en begraven zijn en over hun actuele identiteit als over die van een andere persoon. “Want waar geesten hun lichamelijke herinnering behouden, bezetten zij de mens zó ver, dat deze niet méér zelfcontrole heeft of mé van zijn leven kan genieten, dan iemand die feitelijk bezeten is” (OLO 3783). Ik gis er op dit punt maar naar, dat de meest serieuze van de geestelijke ontregelingen, waarbij een persoon volledig contactloos is, in zichzelf brabbelt en vreemde bewegingen maakt, gevallen zijn, waarin deze geesten meer herinnering hebben en grondiger door de persoon handelen. Het is dan symbolisch gezien juist dat zij dood zijn en dat iemand anders leeft.

Ik zocht met opzet naar enige discrepantie tussen de huidige ervaringen van mijn patiënten en de beschrijvingen van Swedenborg. Het leek erop dat ik dat gevonden had in het aantal geesten dat bij één enkele patiënt was. Zij hebben misschien drie of vier stemmen die het meest frequent naar voren komen, maar zij kunnen een groot aantal verschillende stemmen ervaren. Swedenborg zegt dat er gewoonlijk slechts twee goede en twee boze geesten bij één persoon zijn (HV 904, 5470, 5848, 6189). Hij geeft ook gevallen waarin geesten in drommen tegelijk komen (OLO 4546). Later kwam ik erachter dat er vele geesten bij één persoon kunnen zijn, wanneer er een splitsing is tussen de innerlijke en

uiterlijke ervaring, zoals bij schizofrenie (OLO 160). Derhalve kan, zoals de stemmen van de patiënten zelfde situatie hebben beschreven, één enkele geest het subject of de stem zijn van velen (HH 601). Dit was het geval bij de dame die een groep onderzoekers had die aan haar benen werkte. Zij stonden zelf in een soort hiërarchie en ze waren met velen. Alleen de laagste leden van de hiërarchie waren voor de patiënt en mij bekend. Swedenborg verwijst naar zulke geesten als de subjecten van velen.

Zowel Swedenborg als de middeleeuwse literatuur spreken over het doel van de geesten om bepaalde delen van het lichaam van de patiënt in bezit te nemen en te controleren (OLO 1751, 2656, 4910, 5569). De betrokken delen in mijn observaties waren: het oor, het oog, de tong en de geslachtsorganen. De middeleeuwse literatuur spreekt over het gemeenschap hebben van een persoon met de geest die hem of haar bezit, en gaf deze geesten de namen incubi en succubi, afhankelijk van hun geslacht.* Zie: *Demoniality; or Incubi and Succubi (17th Century)*, Londen 1927

Eén vrouwelijke patiënt beschreef haar seksuele relatie met haar mannelijke geest als zowel aangenamer als meer innerlijk dan bij normale geslachts-gemeenschap. Swedenborg maakt duidelijk dat zij die het gemoed of de emoties binnentreden, in alle dingen van het lichaam binnentreden. Deze meer subtiele inbezittingen zijn krachtiger dan eenvoudigweg het horen van stemmen en kunnen gemakkelijker affectieve psychosen verklaren, waarbij een aanzienlijke verandering van de stemming plaatsvindt (HV 6212, OLO 5981). Een zekere oudere Duitse vrouw werd depressief door kleine duivels die haar kwelden in de geslachtsstreek en haar de gruwel van de hel lieten voelen. Er zijn vele indrukwekkende overeenkomsten tussen de ervaringen van de patiënten met hallucinaties van het lagere niveau en Swedenborgs voorbeelden van obsessie en bezetenheid door kwade geesten. De hallucinaties van het hogere niveau komen heel wat minder vaak voor, richten zich niet tegen de wil van de patiënt, maar zijn eerder behulpzame gidsen en zijn veel meer abstract, symbolisch en creatief van aard dan hallucinaties van het lagere niveau. In Swedenborgs terminologie zou het hogere niveau bestaan uit engelen, die de persoon komen bijstaan. Zoals Swedenborg het beschrijft, verblijven zij in de innerlijke geest, die niet in woorden denkt maar in universele ideeën die vele afzonderlijke ideeën sa-

menvatten (HV 5614). Het hogere niveau in een bepaalde patiënt toonde hem visueel honderden universele symbolen in een uur tijd. Hoewel hij die interessant vond, kon hij hun betekenis niet begrijpen. Velen van het hogere niveau zijn louter visueel en gebruiken helemaal geen woorden, terwijl het lagere niveau eindeloos praat. Een bepaalde patiënt beschreef een geest van het hogere niveau, die helemaal in het wit verscheen, stralend, zeer krachtig in zijn aanwezigheid en deze communiceerde direct met de geest van de patiënt om hem uit zijn hel te leiden. Swedenborg beschrijft hoe de invloed van engelen voorzichtig naar het goede leidt en de persoon in vrijheid laat (HV 6205). Ik heb het voorval beschreven waarbij de patiënt goede krachten eerst als een zon herkende, die zich van hem terugtrok toen hij bang werd, terwijl al zijn ervaringen van het lagere niveau hem hadden aangevallen. Dit eenvoudige respect voor zijn vrijheid deed de patiënt geloven dat dit van een ander niveau was.

Swedenborg geeft aan dat goede geesten een bepaalde graad van controle hebben over de kwade (HV 5992, 6308, OLO 3525). Hallucinaties van het hogere niveau hebben hetzelfde beweerd dat zij die van het lagere niveau kunnen controleren, maar dat gebeurt zelden in de mate waarin de patiënt dat zou willen. In bepaalde opzichten overwinnen zij het kwaad voor zover de patiënt zich met hen identificeert. In een bepaald geval moedigde ik de patiënt aan om nader contact te zoeken met de behulpzame krachten die hem enigszins bang maakten. Toen hij dat deed gingen hun waarden in hem over en de boze samenzweerders, die hem maandenlang gezegd hadden dat ze hem zouden doden, verdwenen. Het lijkt erop dat ik een bepaald soort controle kan vaststellen van het hogere niveau over het lagere, hoewel de aard en de voorwaarden voor deze controle nog niet duidelijk zijn. Opnieuw constateerde ik - precies in overeenstemming met Swedenborg - dat kwade geesten de goede niet kunnen zien, maar dat de goede de kwade wel kunnen zien (HH 583). Het lagere niveau weet misschien van de aanwezigheid van het hogere niveau, maar zij kan haar niet zien.

Het bleef meer dan een jaar een behoorlijk raadsel voor mij waarom de hallucinaties van het hogere niveau minder vaak voorkwamen, omdat ze veel interessanter voor de patiënt en voor mijzelf waren en potentieel meer therapeutisch. Opnieuw heeft Swedenborg een verklaring die prachtig aansluit bij mijn bevindingen. Ik heb opgemerkt dat het hogere

niveau de neiging heeft non-verbaal en in hoge mate symbolisch te zijn. Hij geeft aan dat engelen zich in het diepste innerlijk van de mens bevinden. Hun invloed is stilzwijgend. Deze roept geen concrete ideeën wakker of herinneringen, maar is gericht op de doeleinden of innerlijke motieven van de mens (HV 5854, 6193, 6209). Om deze reden is deze niet zo duidelijk en derhalve zeldzamer in de berichten van de patiënten.

Conclusie

De overeenkomsten tussen Swedenborgs bevindingen en het geen patiënten met hallucinaties onthullen, is opvallend. Dit geldt in nog sterkere mate wanneer men in aanmerking neemt dat mijn eigen bevindingen tot stand kwamen jaren voordat ik Swedenborgs gedachten in deze materie serieus onderzocht. Het is opmerkelijk dat mensen die over een tijdsspanne van twee eeuwen vanuit verschillende culturen en werkend onder totaal andere omstandigheden met heel verschillende mensen, tot zulke gelijke bevindingen konden komen. Bovendien verklaart Swedenborgs onder zoek details die anders vreemd en tegenstrijdig zijn. Ik poogde enige discrepantie met zijn geschriften te vinden, maar slaagde daar niet in. Ik neig ertoe het gevoel te hebben dat Swedenborg en ik bezig zijn met hetzelfde fenomeen.

Op grond hiervan zouden sommigen de conclusie kunnen trekken dat Swedenborg eenvoudigweg gek was. Een heel leven van onberispelijk gedrag en een bijna ongelooflijke productiviteit weerspreken dit echter. Zo'n gekte zou ik graag willen hebben. In tegenstelling daarmee leiden mijn psychotische patiënten een leven dat geheel in zichzelf gekeerd is en zijn zij meer dan gemiddeld onproductief. Het lijkt erop dat Swedenborg een gebied doorkruiste dat deze mensen ervaren hebben, maar hij deed dat met een grote intellectuele begaafdheid en met het vermogen om het te begrijpen, te beschrijven en aan anderen mede te delen. Swedenborg was een zeer begaafd normaal mens, die door hetzelfde gebied trok als datgene wat de geesteszieken hindert en psychologisch vernietigt.

Wat zijn de werkelijke implicaties daarvan? Ik ben geneigd te veronderstellen dat Swedenborgs stelling over de onbewuste interactie van de mens met de hiërarchische rijken van hemel en hel, en de moderne theorieën van het onderbewuste betrekking hebben op dezelfde zaak. Men vraagt zich dan af of zijn geesten louter delen zijn van het onderbewuste of dat het onderbewuste eenvoudigweg een reflectie is

van deze omgang met geesten. Dat wil zeggen: wat is de meest wezenlijke realiteit: het onderbewuste of de wereld van geesten? Op de eerste plaats ben ik van mening dat deze twee hetzelfde zijn. Als iemand zou vragen wat is de kar en wat het paard, dan denk ik dat Swedenborgs verklaring het paard is - de meer wezenlijke verklaring. Op de eerste plaats verklaart Swedenborg recentelijk ontdekte details van hallucinaties beter dan enige theorie van het onderbewuste. Tegelijkertijd verheldert zijn uitleg het gehele gebied van gebeurtenissen die boven de mens uitstijgen. Dat Swedenborg hetzelfde gebied beschrijft als de ervaringswereld van patiënten beschouw ik als vrijwel zeker. De bovengestelde wezenlijke vraag is niet uitvoerig beantwoord, maar is een kwestie van standpunt of geloof.

Het is merkwaardig zich te realiseren, zoals Swedenborg heeft aangegeven, dat onze levens misschien het kleine stukje vrije ruimte zijn bij het samenvloeien van reusachtige hogere en lagere geestelijke hiërarchieën. Het kan goed zijn dat deze samenvloeiing normaal is en slechts abnormaal lijkt, zoals tijdens hallucinaties, wanneer we ons ervan bewust worden dat wij door deze krachten geraakt worden. Patiënten gaan door dit gebied als gevolg van een vervreemding van de bronnen van hun denken en voelen, zodat zij de fundamenteën van hun eigen geest ervaren als vreemde krachten. In tegenstelling daarmee reisde Swedenborg vrijwillig door dit gebied, opdat hij in staat zou zijn de bronnen van het voelen en denken zelf te beschrijven.

De mens die denkt dat hij kiest, is misschien het resultaat van andere krachten. In Swedenborgs terminologie zal de goede mens dit tenslotte beseffen en zijn afhankelijkheid erkennen. De slechte mens is trots op wat hem niet toebehoort en plaatst zichzelf daardoor buiten de harmonie met de hiërarchie van de schepping.

De aanwezigheid van geesten bij waanzin.

door Dr. Wilson van Dusen.

Omdat het boekje al geruime tijd is uitverkocht, niet zal worden herdrukt en het Swedenborg Boekhuis regelmatig aanvragen ontvangt, is de volledige tekst nu op het internet beschikbaar.

Het werd in 1995 in het Nederlands vertaald door Drs. Willem Franken en door hem uitgegeven als STER CAHIER bij Uitgeverij De Ster te Tilburg.

De oorspronkelijke titel luidt: *The Presence of Spirits in Madness*, en werd uitgegeven door *The Swedenborg Foundation Inc.* te New York in 1968.